Тақризи

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Яқубшоев Афруз Хубоншоевич “Таърихи санъати саҳнавӣ, мусиқӣ ва синамои Тоҷикистон дар солҳои истиқлолият (1991-2016)”, барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (Phd) – доктор аз рӯи ихтисоси 6D020300 - Таърихи (6D020301) таърихи ватанӣ пешниҳод гардидааст

Омӯзиш ва хулосабарориҳои масоили таърихи санъати саҳнавӣ, мусиқӣ ва синамои тоҷик яке аз ҷузъиётҳои муҳимми соҳаи фарҳанг мебошад, ки аз нигоҳи пешрафти таърихии ҷомеа мубрам буда, моҳияти илмӣ-назариявӣ ва амалӣ дорад. Ин самти таҳқиқот ҳолати рушди санъати театрӣ, мусиқӣ, синаморо фаро мегирад, ки баррасии масоили мазкур яке аз масъалаҳои мубрами ҳаёти маънавии ҷомеаи муосири тоҷик мебошад.

Дар ин раванд диссертатсияи Яқубшоев Афруз Хушонбоевич “Таърихи санъати саҳнавӣ, мусиқӣ ва синамои Тоҷикистон дар солҳои истиклолият (1991-2016)” саривақтӣ буда, аҳамияти илмӣ ва тарбиявӣ дорад.

Диссертант мубрамияти мавзӯи таҳқиқотиро асоснок намуда, қайд менамояд, ки бо вуҷуди дастовардҳои зиёд дар соҳаи фарҳанги Тоҷикистон ҳамчунин мушкилот, камбудиҳо, норасоиҳои зиёде ҷой доранд, ки ҳаллу фасли онҳо бе таҳлили илмӣ, баҳои воқеӣ ва тавсияҳои амалӣ аз имкон берун аст. Ҳамин тариқ, зарурати омӯзиши масъалаи мазкур дар ҷиҳатҳои зерин муайян карда мешавад:

якум, дар санъати театрии тоҷик дар охири солҳои истиклолият дар натиҷаи душвориҳо, чанд сол театерҳои касбӣ аз фаъолияти худ боз монанд ва танҳо бо кӯшиш ва ташаббуси Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолияти кории театерҳо дубора барқарор карда шуда, ба мустаҳкамкунии пойгоҳи моддӣ-техникии онҳо таваҷҷуҳи зиёд зоҳир гардид. Дар солҳои истиқлолият студияҳои нав таъсис дода шудаанд:

дуюм, дар соҳаи мусиқӣ дар солҳои истиқлолият тағйироти назаррасе арзи ҳастӣ намуданд, вале дар ин даврон муҳоҷирати кадрҳои баландихтисос аз оркестри синфонӣ, аз муассисаҳои таълимии мусиқӣ хело авҷ гирифт. Ромишгарон, овозхонҳо ва ҳунарпешаҳои опера ва балет кишварро тарк намуданд, ки дар натиҷа коллективҳои филармонии оркестрҳои симфонӣ ва камеравӣ пароканда шуданд. Вале бо вуҷуди ин тамоми мушкилоти моддӣ ва маънавӣ Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бахри пешрафт ва барқароркунии соҳаи фарҳанг чораҳои амалӣ андешида, доир ба ин соҳа санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқии муносиб таҳия ва тасдиқ намуд;

сеюм, санъати синамои тоҷик вазъияти аз ин бартаре надошт ва мушкилоту норасоиҳои ин соҳа ҳам шабеҳи санъати театрӣ мебошад. Ба ин соҳа ҳамоно кадрҳои баландихтисос, васоити техникӣ, маблағ барои таҳия ва истеҳсоли филмҳои бадеӣ ва ҳуҷҷатӣ намерасанд.

Дар муқаддима аҳамияту дараҷаи омӯзиши мавзуъ, мақсаду вазифаҳои таҳқиқ, сарчашмаҳову навгониҳо, муҳимтарин нуктаҳое, ки барои ҳимоя пешниҳод шудаанд, ба таври фишурда шарҳ ёфтаанд. Ҳамчунин, методикаи таҳқиқ тавсиф шуда, арзиши назариву амалии кор бо далелҳо собит ва дараҷаи таҳқиқи масъала муайян гардидааст.

Боби якуми диссертатсия “Мақоми санъати театри тоҷик дар ҷомеаи муосир” ба масъалаҳои нақши театрҳо дар инкишофи фарҳанги халқи тоҷик, саҳми фестивал-озмунҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ дар рушди театри касбии тоҷик бахшида шудааст.

Муаллиф боби мазкурро мавриди таҳқиқ қарор дода, қайд менамояд, ки соҳаи фарҳанг ва санъати саҳнавӣ барои рушди ҳаёти маънавии ҷомеа, ташаккули низоми арзишҳо ва ахлоқи миллӣ моҳияти махсус дорад. Бо ҳамин мақсад давлат ва Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ин самт сиёсати мушаххас бахри пешбурд ва фароҳам овардани фазои мусоиди инкишофи соҳа тарҳрезӣ ва пиёда намудааст. Вазъи театрҳои касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар арафаи истиқлолият

бо фаъолияти пурсамар ва эҷодиёти пурғановат дар саҳифаҳои таърих таҳлил шудааст. Накши санъати саҳнавӣ дар таҳкими худшиносии миллӣ, эҳтиром ба таърихи ниёгон ва афзудани эътибори кишварамон дар арсаи ҷаҳон ниҳоят бузург аст. Санъати саҳнавӣ, ки падидаи иҷтимоии башарият ҳасту дар ҷомеаи муосири Тоҷикистони соҳибистиқлол ҷавҳари ҳастии миллат эътироф шудааст, бахри ташаккули худшиносии миллӣ, эҳсоси ватандӯстӣ, шинохти таърихи ибратомӯзи ниёгон ва комёбиҳои муассири замони истиқлолият мусоидат менамояд.

Хулосаи муаллиф дар бораи он, ки дар санъати саҳнавии кишвар омилҳои мушаххасе таҷдид шуданд, ки бо тағйироти дар ҳаёти ҷамъиятӣ рухдода сахт алоқаманд буданд. Истиқлолият барои театр на танҳо имконияти нави эҷодиро фароҳам овард, балки имтиҳони ҷиддие низ дар роҳи нигоҳ доштани ин санъати ҳунарӣ ва боло бурдани сатҳи малакаву маҳорати касбӣ махсуб мешуд. Бо талаби замон театрҳои касбӣ ба мавзуъҳои нав, аз қабили масоили таърихӣ, ки ба мустаҳкам намудани давлатдорӣ ва бедор намудани ифтихори миллӣ равона шудаанд, эҳёи суннатҳои мардумии театрӣ ва масоили доғи рӯз рӯ оварда, ба комёбиҳои назаррас ва пешравиҳо ноил гардиданд. Санъати театрии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар даврони Истиқлолияти давлатӣ бо як ғамхории хосе ба анъанаҳои ғании мусиқии миллӣ, адабиёт, санъати рассомӣ, меъморӣ ва дар маҷмӯи фарҳанги анъанавии бадеӣ бархӯрд кард. Такяи санъати театрӣ ба анъанаҳои беҳтарин ва ба саҳна бозгардонии этнография, эҷодиёти мардумӣ, рӯзгори миллӣ, расму русум аз самтҳои асосию намоёнтарини фаъолияти саҳнаи муосири тоҷик махсуб меёбад. Ин тамоюл бештар дар ба саҳнагузории намоишҳои театрӣ дар театрҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон мушоҳида мешавад, боиси дастгирист.

Диссертант доир ба масъалаҳои ташкил ва баргузории фестивал-озмунҳои мухталиф сухан ронда, аз ҷумла менависад; "Дар таърихи

густаришу равнаки фарҳанг ва санъати театрӣ баҳри баланд бардоштани маънавиёти мардуми ҷумҳурии тозаистиқлоламон баргузории фестивал-озмунҳои “Парасту” ва фестивал-озмунҳои байналмилалии “Чодари хаёл”, “Наврӯз”, АРТ ОРДО, “Санъат барои сулҳ”, фестивал-озмуни театрҳои касбии “Театр – оплот мира” барои рушди санъати театрӣ саҳми назаррас доранд.

Инчунин бояд қайд кард, ки театрҳои касбии ҷумҳурӣ дар бисер фестивал- озмунҳои байналмилалӣ ширкат варзида соҳиби шоҳҷоиза ва дипломҳо гардидаанд. Аз қабили фестивал-озмунҳои “Парасту”, “Наврӯз”, фестивал-озмуни “Во имя мира”, фестивал-озмуни “АРТ-ОРДО,” фестивал-озмуни байналмилалии “Даҳаи фаҷр”, фестивал-озмуни “Чодари хаёл” ва амсоли онҳо, ки бешубҳа, барои пешрафти санъати саҳнавӣ мусоидат мекунанд.

Дар боби дуюм “Рушди хусусиятҳои хоси миллии санъати мусиқии тоҷик дар солҳои истиқлол” масъалаҳои ташаккул ва рушди мусиқии миллии тоҷик, омилҳои пешрафти мусиқии халқи тоҷик ҷамъбаст гардидааст.

Муҳаққиқ қайд мекунад, ки ҳаёти мусиқии ҷумҳурӣ баъд аз ба эътидол омадани вазъи сиёсии кишвар беш аз пеш беҳтару ҷолибтар шудааст. Муассисаҳои мусиқии касбӣ мушкилоти зиёди моддӣ-техникиро аз сар гузаронданд аммо фаъолият дар ин самт қатъ нагардид.

Шиносоӣ бо диссертатсия аз он шаҳодат медиҳад, ки бо қабул гардидани як қатор фармонҳои Президенти мамлакат ва қарорҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳаёти мусиқӣ тағйироти назаррас ба вуҷуд омадаанд. Ба хотири эҳёву рушди санъати анъанавии миллӣ, аз ҷумла “Шашмақом” ва “Фалак” давлату ҳукумат ва махсусан, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон таваҷҷуҳи хоса зоҳир мекунанд. Перомуни он қарорҳову супоришоти дахлдор қабул гардидаанд, ки аз

болои онҳо назорати қатъӣ ҷорӣ шудааст. Тағйироти чашмгире дар ин ҷода ба назар мерасанд.

Соли 2000-ум Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи рушди “Шашмақом” дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (аз 12-уми май, таҳти №294) интишор гардид. Ба туфайли ин дар ҷумҳурӣ мактаб-студияҳои бачагона, ансамблҳои мақомсароён кушода шуда, фестивалҳо, мизи мудаввар, симпозиумҳо доир ба “Шашмақом” ташкил ва гузаронида шудаанд. Ҳамчунин омӯзиши бисёрҷонибаи “Шашмақом” ба роҳ монда шуда, пайдоиши он, рушд ва услуби иҷро кардани он масъалаҳои асосӣ ба шумор мерафтанд.

Ҳамзамон диссертант зикр менамояд, ки дар солҳои истиқлолият жанри дигари мусиқӣ – Фалак низ дубора эҳё карда шуда, рушд меёбад. Дар ҷумҳурӣ аз ҷониби фалаксароён озмунҳои сатҳи ҷумҳуриявӣ ташкил ва гузаронида шудаанд. Дар Консерваторияи миллии Тоҷикистон кафедраи алоҳидаи фалак таъсис дода шуд, ки ба эҳё ва рушди минбаъдаи жанри фалак таваҷҷуҳи хосса зоҳир менамояд. Ҳамчунин баҳри боз ҳам равнақ додани жанри мусиқии фалак се симпозиуми байналмилалӣ ва фестивалҳо доир ба ин жанр баргузор гардиданд. 10 – уми октябри соли 2007 рӯзи “Фалак” эълон шудааст. Ҳамон сол аз ҷониби ҳунарпешаи мардумии Ҷумҳурии Тоҷикистон Давлатманд Холов дар Душанбе ва Кӯлоб мактабҳои фалак кушода шуданд.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон солҳои 2000-2011 конфронсҳо, симпозиумҳо, мизҳои мудаввар бахшида ба масоили мусиқии анъанавӣ гузаронида шудаанд. Чунончи, Фестивал - симпозиуми байналмилалии “Шашмақом” дар ибтидои қарни XXI” (Исфара, 2003), семинарҳои “Шашмақом” ва шаклҳои фаъолияти имрӯзии он” (Душанбе 2005).

Инчунин чорабиниҳои “Шашмақом” ва ҷойгоҳи он дар низоми маорифи оғози асри XXI” (Душанбе, 2006), Симпозиуми байналмилалии “Сурудҳои суннатии Суғди бостон” (Хуҷанд, 2008), ва Фестивал – симпозиуми байналмилалии “Шашмақом” бахшида ба 20- солагии

Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва садсолагии шашмақомсаро Фазлиддин Шаҳобов, ки дар Душанбе дар Театри опера ва балети ба номи С. Айнӣ соли 2011 баргузор шуд, гузаронида шудаанд. Дар ин фестивал намояндагон аз Тоҷикистон, Эрон, Афғонистон ва Чин ширкат варзиданд. Семинари байналмилалии илмӣ дар мавзӯи “Фарҳанги мусиқии тоҷик дар ибтидои асри XXI: афзалиятҳои рушд”, ки дар соли 1999 баргузор гардида буд, дар таъсиси Консерваторияи миллӣ дар Душанбе, Академияи мақом ва мибаъд дар рушди жанрҳои анъанавии мусиқии тоҷик, аз ҷумла шашмақом ва фалак нақши ҳалкунанда дорад.

Ғайр аз ин дар самти такомули фарҳанги мусиқии тоҷик фестивали байналмилалии “Баҳористон”, фестивал-симпозиуми байналмилалии “Фалак”, рӯзҳои фарҳанг дар кишварҳои хориҷа, Анҷумани байналмилалии мусиқии “Осмони давлатҳои муштаракулманофеъ”, фестивали байналмилалии “Аржанг” ва ғайраҳо як такони ҷиддӣ дар соҳа ба вуҷуд овардаанд.

Диссертант барҳақ хулоса мекунад, ки дар даврони муосири рушди соҳаи фарҳанг барои ривоҷу равнақи афкори мусиқии тоҷик чи дар дохил ва чи берун аз ҷумҳурӣ чорабиниҳои зиёди фарҳангӣ-мусиқӣ ташкил ва гузаронида шудаанд. Мероси ғании моддӣ ва маънавии санъати мусиқии тоҷик имкон дод, ки дар марҳилаи нави рушди ҷомеа ҳамаи жанрҳои мусиқӣ дар кишвар баробар рушд кунанд. Махсусан, жанрҳои классикии санъати мусиқии халқи тоҷик бештар дар маркази диққати аҳли ҳунар, эҷод ва кормандони фарҳанги кишвар қарор доштанд. Дар ин росто ходимон, кормандони фарҳанг оҳангсозон ва санъаткорони тоҷик корҳои зиёди эҷодиро ба сомон расонида, санъати волои мусиқии тоҷикро дар сатҳи байналмилалӣ бо сифати нав ва сатҳи баланд муаррифӣ намудаанд. Чорабиниҳои асосии фарҳангии муаррифгари афкори мусиқии миллии тоҷик фестивал-озмунҳо,

консертҳо ва сафарҳои ҳунарии дастаҳо ва ансамблҳои мусиқӣ маҳсуб меёбанд.

Диссертатсия бо боби “Дигаргуниҳо ва назари нав дар синамои Тоҷикистони соҳибистиқлол дар солҳои 1991-2016” анҷом меёбад.

Боби мазкур фарогири масъалаҳои вазъи умумии санъати синамои Тоҷикистони соҳибистиқлол, ҳамкориҳои синамогарони тоҷик бо кишварҳои хориҷӣ мебошад.

Дар рисола қайд шудааст, ки барои ба низом даровардани ин соҳа барои таҳия ва кабул кардани санадҳои нави меъёрӣ-ҳукукӣ зарурат ба миён омад. Дар давраи истиқлолият санадҳои зерин қабул карда шуданд: Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи фарҳанг”, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи синамои тоҷик”, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон”, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи ҳунарҳои бадеии мардумӣ”, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи ҳуқуқҳои муаллиф ва ҳифзи ҳуқуқҳои он”, Барномаҳои давлатӣ: “Барномаи рушди синамои Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2006-2010”, “Барномаи рушди фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2008-2015”, “Барномаи рушди синамои Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2015” ва ғайраҳо. Ҳамин тариқ дар кишвар заминаи қонунгузории соҳаи синамо дар сатҳи байналмилалӣ бо вуҷуд омад.

Зербоби мазкурро ҷамъбаст намуда, диссертант чунин иброз намудааст: “Ҳамин тариқ, бояд гуфт, ки санъати синамои тоҷик дар давраи истиқлолият ба марҳилаи нави рушди худ ворид гардидааст. Дар ин росто мушкилиҳои зиёдеро паси сар намуда, мутахассисони соҳа бо истифода аз имкониятҳои мавҷуда аз даҳсолаи аввали соҳибихтиёрӣ ба филмофарӣ пардохтанд. Аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бахри ба низом даровардани фаъолияти бомароми самараноки санъати синамои тоҷик чанд санадҳои меъёрӣ-ҳукукӣ қабул ва тасдиқ карда шудаанд.

Ҳамчунин чорабиниҳои зарурии ташкилӣ-тарғиботии синамо дар кишвар ба роҳ монда шуданд.

Бояд тазаккур дод, ки мутахасисони соҳа дар филмофарӣ бештар ба асарҳои миллӣ, таърихӣ ва тамоюлҳои фарҳанги халқамон таваҷҷуҳ зоҳир менамоянд ва дар ин самт бисёр корҳои наҷиб баҳри ташвиқи арзишҳои асосии миллӣ анҷом дода мешаванд.”

Зербоби “Ҳамкориҳои синамогарони тоҷик бо кишварҳои хориҷӣ” бо талилу пешниҳодҳо дар асоси омӯзиш ва бо назардошти тағйироти мусбӣ дар робитаҳои кишварҳои хориҷӣ тайи солҳои охир ва зарурияти истифодаи зарфияти бузурги мавҷуда бахшида шудааст.

Тибқи маълумотҳо ва сарчашмаҳо ҳамкории синамогарони тоҷик бештар дар доираи фестивалҳои байналмилалии синамо сурат мегирифтанд.

Омӯзиш ва таҳлили боби мазкур аз он шаҳодат медиҳад, ки санъати синамои тоҷик дар солҳои 1991- 2016 куллан таҳавулоти ҷиддиро аз сар гузаронида, дар он тамоюлҳои нав ба вуҷуд омаданд. Ин таҳаввулоту тамоюлҳои нав дар ҳамкорӣ бо синамогарони кишварҳои дуру наздик ва дигаргуниҳои ҷиддии сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии дохили кишвар ба миён омаданд. Синамогарони тоҷик ба тамоми мушкилот, норасоиҳо, нобасомадҳо нигоҳ накарда, дар солҳои аввали истиқлолияти давлатӣ синамои тоҷикро бо таҳаввулот ва тамоюлҳои нав мутобиқ карда, баҳри ривоҷу равнақи он тамоми нерӯи эҷодии худро масраф карданд.

Бояд гуфт, ки санъати синамои тоҷик дар давраи истиқлолият ба марҳилаи нави рушди худ ворид гардидааст ва мутахассисони соҳа бо имкониятҳои мавҷуда ба филмофарӣ пардохтанд. Аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бошад, баҳри ба низом даровардани фаъолияти бо марому самараноки санъати синамои тоҷик чанд санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ қабул ва тасдиқ карда шуданд. Ҳамчунин чорабиниҳои зарурии ташкилӣ-ташвиқии синамо дар кишвар ба роҳ монда шудаанд. Бояд

тазаккур дод, ки мутахассисони соҳа дар филмофарӣ бештар ба асарҳои миллӣ, таърихӣ ва тамоюлҳои фарҳангии халқамон таваҷҷуҳ зоҳир менамоянд ва дар ин самт бисёр корҳои ҷолиб бахри ташвиқи арзишҳои асосии миллӣ ба анҷом расонида шуда истодаанд.

Тақризи мазкурро ҷамъбаст намуда, бо боварии комил метавон гуфт, ки рисолаи Якубшоев А.Х. ба марҳилаи муҳими таърихи халқи тоҷик бахшида шудааст, таҳқиқоти анҷомётфта ҳисобида мешавад. Бешубҳа бояд қайд намуд, ки вай ҷои холӣ дар таърихи Тоҷикистон мавҷударо пурра хоҳад кард.

Дар баробари ин ҳамчун муқарризи расмӣ якчанд эродҳои худро дар ҷараёни омӯзиш ва таҳлили рисолаи диссертатсионӣ ба миён омаданд баён намоям:

1. Мувофиқи мақсад мебуд саҳми ҷавонони эҷодкор дар рушди санъати бадеӣ васеътар инъикос карда мешуд.
2. Дар диссертатсия тайёр кардани мутахассисони соҳаҳои театрӣ, мусиқӣ ва синамо дар муассисаҳои таълимии кишварҳои хориҷӣ нокифоя мавриди таҳлил қарор ёфтааст.
3. Дар диссертатсия ва автореферати диссертатсия баъзе хатоҳои техникӣ ва имлоӣ мушоҳида мешаванд.

Аммо ин эродҳо характери принсипалӣ надоранд ва дастовардҳои асосии таҳқиқотро коҳиш намедиҳанд.

Автореферат ва мақолаҳои нашргардидаи унвонҷӯ мақоми диссертатсияро инъикос менамоянд.

Рисолаи диссертатсионии Якубшоев Афруз Хубоншоевич “Таърихи санъати саҳнавӣ, мусиқӣ ва синамои Тоҷикистон дар солҳои истиқлолият (1991-2016)” ба талаботи пешниҳодкардаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқат менамояд.

Мувофиқи бандҳои 69-73, 74-77, 79 “Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ” – и тасдиқнамудаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз

30.06.2021, №267 Якубшоев Афруз Хушонбоевич ба дарачаи илмии доктори фалсафа (Phd) – доктор аз рӯи ихтисоси 6D020300 - Таърихи (6D020301) таърихи ватанӣ сазовор аст.

Мукарризи расмӣ, доктори
илмҳои таърих, профессори
кафедраи таърихи халқи тоҷики
Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба
номи академик Бобоҷон Ғафуров **Набизода Ваҳҳоб Машраб**

Имзои профессор В.М.Набизодаро тасдиқ менамоям:
Сардори Раёсати кадрҳо ва
корҳои махсуси МДТ "ДДХ ба номи
академик Бобоҷон Ғафуров" **Наврузов Э.М.**

12.04.2024

Маълумот барои тамос:
Суроға: 735700 ш.Хуҷанд, гузаргоҳи
Мавлонбек 1, ДДХ ба номи академик
Бобоҷон Ғафуров
Тел: (+992) 92-803-00-01
E-mail: v.m.nabiev@mail.ru